

Algunes consideracions a l'entorn del procés d'avaluació i qualitat en les Aules d'Extensió Universitària per a la Gent Gran de la Universitat Rovira i Virgili

Josep Maria Sabaté i Bosch
Universitat Rovira i Virgili

A inicis de la dècada dels seixanta del segle passat (s. XX) i durant els cinc anys de carrera cursats a la Facultat de Lletres de la Universitat de Barcelona els mots “avaluació” i “qualitat” no formaven part del que podríem anomenar “lèxic universitari”.

Llavors l'alumnat universitari realitzava en cada assignatura, més o menys regularment, uns exàmens, a banda dels exàmens finals - “l'avaluació” -, que podien ser escrits o orals, i d'aquests exàmens en sortia una nota que anava des del suspès a l'excel·lent amb matrícula d'honor, passant per l'aprobat i el notable, fins i tot en l'obtenció del més alt grau universitari - el doctorat - es mantenien semblants qualificacions - excel·lent “*cum laude*” -, les quals qualificacions o notes tenien també el seu equivalent numèric; i notes i números servien per a donar un determinat nivell del grau de coneixements, actituds i aptituds de l'alumnat - “la qualitat”-.

Quant al professorat universitari, després d'aprovar les corresponents oposicions i un cop havien accedit al cos de “funcionaris” numeraris -llavors quasi majoritari perquè els “penenes” (PNN) o professors no numeraris quasi no n'hi havia-, gairebé ningú gosava ja avaluar-lo i molt menys l'alumnat sumís i sotmès a la seva “disciplina”, tot i que entre l'alumnat sempre s'establí un determinat i subjectiu procés d'avaluació dels professors considerant-los senzillament “bons”, “rotllos”, “dolents”,... però el cert és que, en general, la seva qualitat quedava fora de qualsevol dubte, a la manera com en l'expedient dels militars i més concretament en l'ítem del valor s'hi posava allò de “*se le supone*”, encara que no haguessin entrat mai en combat.

En els posteriors quasi quaranta anys com a professor universitari en actiu, el citat abans “lèxic universitari” ha variat moltíssim i amb l'adequació actual al sistema de l'Espai Europeu d'Ensenyança Superior (“Bolonia”) -crèdits ECTS (*European Credits Transfer System*), graus, “masters”,...- encara segueix variant. Però no sols ha variat lèxic i nomenclatura -amb sigles a dojo i mots manllevats de la llengua anglesa-, sinó que a partir del darrer quart del passat segle i amb la restauració general de formes de govern democràtiques en el nostre país, tot i que aquelles notes de l'alumnat d'alguna manera segueixen “funcionant” amb novetats positives com pot ser, per exemple, el sistema d' “avaluació continua”, s'ha posat una especial atenció en la “qualitat”, sobretot en els darrers deu anys del present segle en que un especial sentit de caire “industrial” i “empresarial” ha incidit en la institució universitària.

Avui els conceptes de productivitat, qualitat, rendibilitat, recerca, innovació... són molt presents en la Universitat i d'aquí que, com esdevé amb qualsevol altra empresa, sigui molt necessari un bon control del “producte” i dels diferents sectors que formen part de la “producció” del mateix, un control a tots els nivells, no sols de dalt a baix a la manera

dels exàmens, qualificacions o notes pels alumnes i les agències qualificadores pels professors -ANECA (Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y de la Acreditación)-, sinó i també de baix a dalt amb una avaluació del professorat per part dels alumnes, quelcom impensable fa no massa temps, i molt menys impensable si aquesta avaluació per part dels alumnes està emparada en el més absolut anonimat, encara que pel professorat pugui tenir efectes econòmics importants a l'hora d'aconseguir quinquennis de docència.

Simplement, i com a dada anecdòtica, sense entrar en algunes qüestions de fons, recordo que quan era objecte d'avaluació per part dels alumnes de les meves assignatures d'Història d'Espanya, aprofitava la ocasió per alliçonar-los en l'exercici de la justícia, tot recordant els processos inquisitorials del Tribunal del Sant Ofici, que admetia qualsevol anònima denúncia de "judaïtzant", amb una immediata presumpció de culpabilitat, que obligava al reu a restar en presó preventiva fins el dia del judici, tal i com va passar a Fra Lluís de Lleó que al cap i a la fi resultà innocent, però ja havia passat quatre anys tancat quan, en tornar a la Universitat de Salamanca, retrobava els seus alumnes - qui sap si algun d'ells fos el delator de la calúnnia? - amb aquell ja clàssic "*Decíamos ayer...*".

Me'n guardaré ben prou de negar els possibles valors i la utilitat de l'actual sistema d'avaluació dels professors pels alumnes, més encara quan humilment puc afirmar que jo en sortia bastant ben parat, tot i que, mai vaig entendre com era que no faltant mai -mai!- a classe i sent sempre molt escrupolós amb la puntualitat, tampoc mai -mai!- els alumnes em van donar la màxima nota en els respectius *ítems* "d'assistència" i "puntualitat", potser perquè una hora de classe meva durava una hora i el tradicional quart d'hora acadèmic de cortesia - retard no el feia mai -mai!-.

Ara bé, durant els darrers vint-i-set anys dels ja esmentats quasi quaranta com a professor universitari, també m'ha tocat la organització i cura de les Aules d'Extensió Universitària per a la Gent Gran (AEUGG) de la Universitat Rovira i Virgili (URV) i en aquest llarg període des del inici l'any 1983 amb les dues primeres seues a Tarragona i Reus, hem anat ampliant l'oferta formativa universitària d'acord amb el qualificat i encunyat com "*modelo catalán*" en el Primer Encuentro Nacional sobre Programas Universitarios para Mayores (Granada, noviembre 1996)¹, amb seues a Valls, El Vendrell, Cambrils, Vila-seca, Constantí, Falset, El Morell, Salou, Torredembarra, Santa Coloma de Queralt, Mont-roig del Camp, Tortosa, Amposta, Flix, Horta de Sant Joan, Deltebre, La Sènia, Ulldecona i Mora d'Ebre, seguint amb l'esperit que ens motiva des del primer moment: apropar la Universitat a la societat, al poble, i en especial al sector d'una gent gran que així pot viure el seu oci amb dignitat, demostrant que no és ben bé certa una sentència atribuïda a La Rochefoucauld relativa a la vellesa considerant-la com un tirà que prohibeix, sota pena de la vida, tots els plaers de la joventut, ja que no és gens menys cert que per a molta de la nostra gent gran la seva joventut no va estar precisament plena a vessar de plaers, tot donant a la seva vellesa el

¹ MIGUEL GUIRAO i MARIANO SÁNCHEZ MARTÍNEZ: *La oferta de la Gerontología*. Actas del Primer Encuentro Nacional sobre Programas Universitarios para Mayores. Universidad de Granada, Publicaciones del Aula Permanente de Formación Abierta y Grupo Editorial Universitario. Granada, 1998.

veritable sentit que no és l'acumulació d'anys, no és si dura molt, sinó si es viu més, per allò de posar vida als anys per damunt d'afegir anys a la vida.

No hi ha dubte que pel que fa a l'ensenyament universitari la nostra gent gran te tots els drets haguts i per haver. És ben cert, però, que una afirmació d'aquesta mena cal argumentar-la amb els raonaments adients que palesin la seva evidència, sobretot si ens fixem en la seva edat: ara per ara, la mitjana d'edat d'aquesta població amb gana de cultura està al voltant dels 70 anys amb una forquilla que, per dalt, pot arribar als 90, i, per baix, gira fins els 50 i escaig. Aquestes dades ens porten a considerar que la majoria de la nostra gent gran va néixer, any més, any menys, pels voltants del 1936 i, per tant, lògicament, va viure els efectes de la cruenta guerra civil i les conseqüències de la no gens menys fatídica i llarga postguerra.

Del dret a un ensenyament universitari digne i en igualtat d'oportunitats, no crec que, tenint present aquelles circumstàncies, ens hi haguem d'encaparrar massa, més encara si hi afegim la desigualtat de sexes, amb els entrebancs que la dona ha tingut - i té! - per assolir una equiparació similar a l'home².

És de justícia, doncs, restituir aquest dret que la majoria de la nostra gent gran va veure passar de llarg en el moment en que l'havia de gaudir. És de justícia -de justícia social, si es vol-, però no de beneficència.

La mateixa "*memòria històrica*"³ ens fa recordar que l'economia condicionà "*opcions personals, ideològiques o de consciència*"⁴ en uns moments en que, com diu l'aforisme llatí "*primum vivere, post filosofare*" -primer viure i després filosofar-, molts nens i moltes més nenes, els que avui són ja gent gran del segle XXI, varen haver de deixar llurs estudis per portar un sou a casa i ajudar a la família, perdent el tren de la seva formació acadèmica, no ja universitària, sinó àdhuc secundària, tenint en compte, a més, els escadussers mitjans materials i d'infraestructura que conformaven llavors la xarxa educativa de l'Estat en quasi tots els nivells d'ensenyament.

² Pel que fa a l'element femení cal recordar que, en alguns estudis superiors abans tenien vedada la presència de les dones a les aules: com a mostra, Rosalía de Castro, Emilia Pardo Bazán i Concepción Arenal hagueren de disfressar-se d'homes per poder seure en els pupitres de la Universitat, però Jimena María Francisca Emilia i Elisa Fernanda María del Carmen Fernández de la Vega, dues germanes bessones i ties-àvies de l'actual vicepresidenta del govern de l'Estat, María Teresa Fernández de la Vega, malgrat haver d'anar a classe escortades i suportar la discriminació de l'alumnat masculí, varen ser les primeres dones llicenciades a Galícia, començant la carrera de Medicina a Santiago de Compostela l'any 1914; ambdues van acabar la carrera l'any 1919, amb un expedient acadèmic d'excel·lent; Jimena va obtenir el premi extraordinari de la Universitat, tot i que Elisa també se'l mereixia, però com només se'n podia donar un ...; i ambdues van fer el doctorat també amb la qualificació d'excel·lent.

³ *Estatut d'Autonomia de Catalunya*, títol I, - "Drets, deures i principis rectors" -, capítol V - "Principis rectors" -, article 40 - "Protecció de les persones i de les famílies" -, punt 6, es fa referència de manera general a la gent gran: "Els poders públics han de garantir la protecció de les persones grans perquè puguin portar una vida digna i independent i participar en la vida social i cultural. També han de procurar la plena integració de les persones grans en la societat per mitjà de polítiques públiques, basades en el principi de solidaritat intergeneracional.", i encara dins d'aquest mateix capítol V, l'article 54, sota l'epígraf "*Memòria històrica*" es refereix també a la nostra gent gran tot parlant d'un determinat "victimisme" - punt 2: "... les persones que han patit persecució a causa de llurs opcions personals, ideològiques o de consciència." -, sense concretar el que jo anomenaria "victimisme cultural" o "deficiències educatives".

⁴ *Ibidem*.

I aquests condicionats ens han fet reflexionar en el decurs del temps que portem al capdavant de la coordinació de les AEUGG sobre la necessitat de regular o obviar un procés d'avaluació i qualitat de les mateixes, perquè l'experiència ens ha ensenyat que l'avaluació i la qualitat ja s'ha fet quasi sense adonar-nos-en.

La qualitat ha estat servada gràcies a la participació del professorat universitari, una feina feta amb il·lusió, encara que també no del tot reconeguda per l'administració competent; professors que també tenen el deure de portar el seu saber i la cultura a aquelles persones les quals, amb el seu treball, abnegació i renúncia, han fet possible el benestar educatiu que gaudim avui; un professorat que no sols ha adaptat la seva didàctica a l'auditori amb la nova "Gerontagogia", sinó que ha gaudit de l'experiència i contacte amb un alumnat amb moltes -moltes!- ganes de saber, uns alumnes sempre atents i respectuosos que han trobat o retrobat el interès pel coneixement després d'un obligat, llarg i sovint forçat parèntesi de més de quaranta o cinquanta anys d'inactivitat acadèmica; uns alumnes que han tingut l'oportunitat de escollir el seu pla d'estudis "a la carta", cada any nou i diferent, i amb la possibilitat de fer passar pel sedàs aquells professors que no han complert amb les expectatives esperades, essent aquesta una forma, ni millor, ni pitjor, sinó distinta, d'avaluació del professorat; uns alumnes que han viscut moltes hores de classe -hores!-, fidels al compromís d'assistència i puntualitat -una hora!-, uns alumnes que han fet possible a través del boca-orella l'extensió universitària a les seves seves, que any rere any veuen consolidar i àdhuc augmentar llurs matrícules, amb l'atractiu econòmic sempre profitós de ser gratuïtes, mercè uns convenis signats amb diverses entitats d'estalvi; uns alumnes que amb la seva presència, atenció i interès continuats també s'han fet creditors d'una "avaluació continua" i es mereixen, si més no, l'aprovat general, sense cap altre tipus d'avaluació, tot i que particularment sé positivament que ells si que avaluen el professorat amb unes elementals puntuacions, ni millor, ni pitjor, sinó diferents, i, com a mínim, tan o, potser, més autèntiques que les de qualsevol Agència de Estatal d'Avaluació de la Qualitat i de l'Acreditació.

Un exemple d'aquesta avaluació del professorat el tenim a l'aula de Cambrils, l'alumnat de la qual té en el full de la programació una fitxa on hi figura la data de la classe amb dues caselles -una per a la conferència i l'altra per al professor- que regularment han puntuar i entregar a algun membre representant de la Junta Directiva de l'aula, per tal de treure'n les oportunes conseqüències de cara a la reunió periòdica amb aquest coordinador.

Resumint i aprofitant un vers podríem cloure aquesta comunicació recordant que si bé l'economia ens pot fer més rics, però la cultura, entesa com transmissió de coneixements i de valors, és l'única cosa que pot canviar la societat i fer un futur millor, d'aquí que la cultura sigui prioritària perquè deixem de ser clients i criatures rutinàries d'un consumisme forassenyat per a esdevenir ciutadans de veritat, criatures de la imaginació i la creació, perquè també hi ha coses que no es poden comprar amb diners:

Amb diners podem comprar plaer, però no amor.

Podem comprar espectacle, però no alegria.

*Podem comprar un esclau, però no un amic.
Podem comprar una casa, però no la llar.
Podem comprar aliments però no gana.
Podem comprar medicines, però no salut.
Podem comprar diplomes, però no cultura.
Podem comprar tranquil·litzants, però no pau.
Podem comprar títols, però no honradesa.
Podem comprar benestar, però no felicitat.
Podem comprar la terra, però no el cel.
Amb diners podem tenir coses i passar-ho bé (a estones),
però no podem ser feliços(sembla).*

Com a coordinador de les Aules d'Extensió Universitària per a la Gent Gran de la Universitat Rovira i Virgili, soc testimoni directe que sense massa diners - malgrat que malauradament en facin falta - la nostra gent gran també sap gaudir de més d'un espectacle, troba casa seva en les aules obertes per la Universitat on rep aliments culturals i acadèmics, medicines espirituals i tranquil·litzants, títols diplomes i benestar... De manera que, en definitiva la nostra gent gran troba o retroba a les nostres aules l'alegria, l'amistat, una llar, ganes de saber, salut -si més no espiritual-, cultura, pau i serenor, felicitat i, sobre tot, s'ho passa bé.

Si d'alguna cosa hem d'estar prou contents és d'estar treballant plegats, amb o sense avaluació, però sempre amb la qualitat que dona el rigor científic universitari, i col·laborant a fer oci amb dignitat, el que, fins i tot en llatí, diu el lema que envolta l'escut de la nostra Universitat Rovira i Virgili: *Sapientiae liberi. Libertati sapientes* -el saber ens fa lliures i la llibertat ens fa savis- o, si voleu, d'haver contribuït, si més no una miqueta, amb l'aliment de la veritat, que, en paraules de Jesús, també ens fa lliures.